ಹೊರಳಿದ ಅಗ್ರಹಾರ ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ, ಕರಿಗೌಡ ಬೀಚನಹಳ್ಳಿ; ಸಮಾಜವಾದಿಗಳ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ನೆಲಮನೆ ದೇವೇಗೌಡ;ಎಸ್. ಎಸ್, ಕುಮಟ, ಕಲ್ಲಣ್ಣನವರ್; ಕೆ.ಜಿ. ಮಹೇಶ್ವರಪ್ಪ; ನೀಲಗಂಗಯ್ಯ ಪೂಜಾರ್, ರಾಚಪ್ಪ ಹಡಪದ, ವೈ. ಮಹೇಶ್; ಅಲಿ ಬಾಬಾ, ಕೆ. ಆರ್. ಸುಭಾಷ್ ಮುಂತಾದ ರಾಜಕೀಯ ನಾಯಕರು; ಲೇಖಕರಾದ ಹ. ಸೋಮಶೇಖರ್, ಶ್ರೀಕಂಠ ಕೂಡಿಗೆ, ಎಚ್. ಎಸ್. ರಾಘವೇಂದ್ರರಾವ್, ಕೆ. ಪುಟ್ಟಸ್ವಾಮಿ, ವಿವೇಕ ರೈ, ಕಲ್ಲೂರು ಮೇಘರಾಜ, ನಾಗರಾಜಮೂರ್ತಿ, ಪೊನ್ನಮ್ಮಾಳ್, ರಾಜಾರಾಂ ತೋಳ್ಪಾಡಿ ಹೀಗೆ ಹಲವು ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಲೋಹಿಯಾ ಚಿಂತನೆಯಿಂದ ರೂಪುಗೊಂಡವರ ಪಟ್ಟಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತದೆ.

ಲೋಹಿಯಾರ 'ಭಾರತದ ರೈತ' ಪುಸ್ತಕ, ರೆಡ್ ಬುಕ್ ಹಾಗೂ ಗ್ರಾಮ ಕುರಿತ ಚಿಂತನೆಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದ ರೈತ ಚಳುವಳಿಯ ತಾತ್ವಿಕ ತಳಹದಿಯಾದವು. ಎಂ.ಡಿ. ನಂಜುಂಡಸ್ವಾಮಿ, ಎನ್.ಡಿ. ಸುಂದರೇಶ್, ಕಡಿದಾಳ್ ಶಾಮಣ್ಣ, ತೇಜಸ್ವಿಯವರು ಲೋಹಿಯಾ ಚಿಂತನೆಯನ್ನು ಚಳುವಳಿಯ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಮರುವಿವರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೆ.ಟಿ. ಗಂಗಾಧರ್, ಕೋಡಿಹಳ್ಳಿ ಚಂದ್ರಶೇಖರ್, ಆರ್.ಪಿ. ವೆಂಕಟೇಶಮೂರ್ತಿ, ಮಂಜುನಾಥ ದತ್ತ, ಶ್ರೀನಿವಾಸಕುಮಾರ್, ನಟರಾಜ ಹೊನ್ನವಳ್ಳಿ, ಜನಾರ್ಧನ ಗುಂಗರಮಳೆ, ನಟರಾಜಪ್ಪ, ಎನ್. ಜಿ. ರಾಮಚಂದ್ರ ಮುಂತಾದ ತರುಣ ರೈತ ನಾಯಕರು ರೈತಸಂಘದ ಶಿಬಿರಗಳಲ್ಲಿ ಲೋಹಿಯಾ ಚಿಂತನೆಯನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿದರು.

ಲೋಹಿಯಾ ಬರಹಗಳ ಪ್ರಸಾರದಲ್ಲಿ ಹಸನ್ ನಯೀಂ ಸುರಕೋಡ ಜೀವಮಾನವಿಡೀ ಹಿಂದಿಯಿಂದ ಅನುವಾದಿಸಿರುವ ಬರಹಗಳ ಕೊಡುಗೆ ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿದೆ. ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನವರ 'ಲೋಹಿಯಾ ಪ್ರಕಾಶನ'ದ ಸಮಾಜವಾದಿ ಚಿಂತಕರ ಪುಸ್ತಕಗಳು; ಸಮಾಜವಾದಿ ಅಧ್ಯಯನ ಕೇಂದ್ರದ ಜನ ಪ್ರಕಾಶನದ ಹನುಮಂತ ಸಂಪಾದಿಸಿದ 'ಸಮಾನತೆಯ ಅರ್ಥ'; ಮಂಗ್ಳೂರ ವಿಜಯರ ಸಂಬುದ್ಧ ಪ್ರಕಾಶನ, ವಿಚಾರ ಭಾರತ ಪ್ರಕಾಶನದ ಸಮಾಜವಾದಿ ಪ್ರಕಟಣೆಗಳು; ಡಿ.ಎಸ್. ನಾಗಭೂಷಣರ ಲೋಹಿಯಾ ಚಿಂತನೆಯ ಪುಸ್ತಕಗಳು, 'ಹೊಸ ಮನುಷ್ಯ' ಪತ್ರಿಕೆ; ಅಂತರ್ಜಾತೀಯ ವಿವಾಹಿತರ ವೇದಿಕೆ ಮಾನವ ಮಂಟಪ ರವಿವರ್ಮಕುಮಾರ್ ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳ ಆಯೋಗದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದಾಗ ಅಂತರ್ಜಾತೀಯ ವಿವಾಹಿತರಿಗಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಶೇಕಡ ಒಂದರಷ್ಟು ಮೀಸಲಾತಿಯ ಶಿಫಾರಸು; ಅವರ ಬರಹ, ಭಾಷಣಗಳು; ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಅವರು ನಿರ್ವಹಿಸಿರುವ ಸಾಮಾಜಿಕ ನ್ಯಾಯದ ಪ್ರಕರಣಗಳು ಹಾಗೂ ಸಮತಾ ವಿದ್ಯಾಲಯ; ಎಂ.ಪಿ. ಪ್ರಕಾಶ್ ಟ್ರಸ್ಟ್‌ನ ಲೋಹಿಯಾ ಪ್ರಶಸ್ತಿ, ಲೋಹಿಯಾ ಸೋಷಲಿಸ್ಟ್ ಸ್ಟಡಿ ಸೆಂಟರ್ ಹೀಗೆ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು, ವೇದಿಕೆಗಳ ಮೂಲಕ ಲೋಹಿಯಾ ಚಿಂತನೆ ಹಬ್ಬುತ್ತಾ ಬಂದಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರದ ಲೋಹಿಯಾ ಸಮಗ್ರ ಕೃತಿಗಳ ಅನುವಾದ ಯೋಜನೆ; ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಲೋಹಿಯಾ ಪೀಠ–ಪ್ರಸಾರಾಂಗಗಳ ಸಮಾಜವಾದಿಗಳ ಸಂಪುಟ, ಸಮಾಜವಾದಿ ಹೋರಾಟಗಳ ಪುಸ್ತಕಗಳು, ಲೋಹಿಯಾ ಕೃತಿ ಮಾಲಿಕೆ; ದಸ್ತಗೀರ್ ಸಾಬ್ ದಿನ್ನಿ ಸಂಪಾದಿಸಿದ 'ಲೋಹಿಯಾ: ಎಲ್ಲ ಕಾಲದ ಬೆಳಕು'; ಎನ್. ಡಿ. ತಿಪ್ಪೇಸ್ವಾಮಿ ಸಂಪಾದಿಸಿದ 'ಲೋಹಿಯಾ ಮುಟ್ಟಿದ ಚಿಗುರು: ಅಬ್ಬಿಗೇರಿ ವಿರೂಪಾಕ್ಷಪ್ಪ: ಬದುಕು ಬರಹ', 'ಲೋಹಿಯಾವಾದಿ ಡಾ. ಎಂ. ನಾಗಪ್ಪ'; ನೆಲಸಿರಿ ಪ್ರಕಾಶನದ ಪುಸ್ತಕಗಳು, ಪಲ್ಲವ ಪ್ರಕಾಶನದ ಲೋಹಿಯಾ ಚಿಂತನಮಾಲೆ... ಹೀಗೆ ಲೋಹಿಯಾ ಚಿಂತನಯಾನ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ.

* * *

ತಬ್ಬಲಿ ಜಾತಿಗಳ ಪರವಾಗಿದ್ದ ಸಮಾಜವಾದಿ ರಾಜಕಾರಣದ ಫಲವಾಗಿ ಬಿಹಾರದಲ್ಲಿ ಕ್ಷೌರಿಕ ಸಮುದಾಯದಿಂದ ಬಂದ ಸಮಾಜವಾದಿ ಕರ್ಪೂರಿ ಠಾಕೂರ್ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಯಾದರು; ಎರಡು ಸಲ ಅಲ್ಪಕಾಲಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದರೂ, ಸಮಾಜವಾದಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದರು. ತುರ್ತುಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಭೂಗತರಾದ ಕರ್ಪೂರಿ ತುರ್ತುಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ವಿರೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸಮಾಜವಾದಿ ನಾಯಕರ ಜೊತೆಗೂಡಿ ಸಮಾಜವಾದಿ ಬಣಗಳು ಒಟ್ಟಾಗಲು ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲೂ ಸಮಾಜವಾದಿಗಳು ತುರ್ತುಪರಿಸ್ಥಿಯನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿದರು. ಸ್ನೇಹಲತಾ ರೆಡ್ಡಿ ಸೆರೆಮನೆಯ ಪರಿಣಾಮದಿಂದ ಸಾವನ್ನಪ್ಪಿದರು. ಸಿ.ಜಿ.ಕೆ. ರೆಡ್ಡಿ, ಜಾರ್ಜ್ ಫರ್ನಾಂಡಿಸ್ ತುರ್ತುಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ವಿರುದ್ಧ ಸ್ಫೋಟಗೊಂಡ ಬರೋಡಾ ಡೈನಮೈಟ್ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಬಂಧಿತರಾಗಿದ್ದರು. 1977ರ ಲೋಕಸಭಾ ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಜಾರ್ಜ್ ಸೆರೆಮನೆಯಿಂದಲೇ ಗೆದ್ದರು. ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಪಾಟೀಲ, ಖಾದ್ರಿ ಶಾಮಣ್ಣ ಸೆರೆಮನೆವಾಸ ಅನುಭವಿಸಿದರು. ಪಟ್ಟಾಭಿರಾಮ ರೆಡ್ಡಿ, ಎಸ್. ವೆಂಕಟರಾಂ, ಬಾಪು ಹೆದ್ದೂರಶೆಟ್ಟಿ, ರಮೇಶ ಬಂದಗದ್ದೆ ಮೊದಲಾದ ಸಮಾಜವಾದಿಗಳು ತುರ್ತುಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಡುತ್ತಾ, ಜನಾಭಿಪ್ರಾಯ ರೂಪಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಈ ಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗೆ ವಿರೋಧವಾಗಿದ್ದ ಸಮಾಜವಾದಿ ಪಕ್ಷಗಳು, ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಫಾರ್ ಡೆಮಾಕ್ರಸಿ, ಲೋಕದಳ, ಜನಸಂಘ ಮುಂತಾದ ಪಕ್ಷಗಳನ್ನು 'ಜನತಾ ಪಕ್ಷ'ದಡಿ ಜಯಪ್ರಕಾಶ್ ನಾರಾಯಣರು ಒಗ್ಗೂಡಿಸಿದರು. ಮುರಾರ್ಜಿ ದೇಸಾಯಿ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ರಚನೆಯಾಯಿತು. ಜನತಾ ಪಕ್ಷದ ಏಳುಬೀಳುಗಳು, ಪತನ, ಸಮಾಜವಾದಿಗಳ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ವಿರೋಧಿ ರಾಜಕಾರಣದ ಅತಿಯಿಂದಾಗಿ ಕೋಮುವಾದಿಗಳಿಗೆ ಬಲ ಬಂದ ಕತೆ... ಇವೆಲ್ಲ ನಂತರದ ರಾಜಕೀಯ ಚರಿತ್ರೆಯ ಭಾಗವಾಗಿವೆ.

ಲೋಹಿಯಾ ತಮಗೆ ಬರೆದ ಪತ್ರಗಳನ್ನು ರಮಾ ಮಿತ್ರ ಜೋಪಾನವಾಗಿ ಕಾಯ್ದುಕೊಂಡಿದ್ದರು; 1983ರಲ್ಲಿ ಗೆಳೆಯರ ನೆರವಿನಿಂದ 'ಲೋಹಿಯಾ ತ್ರೂ ಲೆಟರ್ಸ್' ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಮುಂಬೈನ ಸಿಂಧು ಪಬ್ಲಿಕೇಶನ್ ಕೆ.ಎಸ್. ಕಾರಂತರ ಸಂಪಾದಕತ್ವದಲ್ಲಿ 'ಲೋಹಿಯಾ ಲೈಬ್ರರಿ' ಸರಣಿಯಲ್ಲಿ ಲೋಹಿಯಾರ ಬಿಡಿಬಿಡಿ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿತು. ರಾವಿಲ ಸೋಮಯ್ಯ–ಅರುಣಾರ ಒತ್ತಾಸೆಯಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ 'ಲೋಹಿಯಾ ಟುಡೇ' ಜಾಲತಾಣ ಲೋಹಿಯಾ ಚಿಂತನೆ, ಸಮಾಜವಾದಿ ಚಿಂತನೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಲೋಹಿಯಾ ನಿರ್ಗಮನದ ನಂತರದ ಆರೇಳು ದಶಕಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗಳನ್ನು ಹಿಂತಿರುಗಿ ನೋಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಲೋಹಿಯಾ ಮಾತು ಮತ್ತೆ ಮರುದನಿಸುತ್ತದೆ:

'ಜನ ನನ್ನ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ; ಪ್ರಾಯಶಃ ನಾನು ಸತ್ತ ಮೇಲೆ. ಅಂತೂ ಒಂದು ದಿನ ಅವರು ನನ್ನ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲೇಬೇಕು. ಬೇಕಾಗಿರುವುದು ಹೊಸ ಬಗೆಯ ನಾಯಕತ್ವ ಮತ್ತು ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಸತ್ವ...'

ಲೋಹಿಯಾ ನಂತರದ ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿ ದೇಶದ ವಿರೋಧ ಪಕ್ಷಗಳ ಹಲವು ನಿಲುವುಗಳು, ನುಡಿಗಟ್ಟುಗಳು ಲೋಹಿಯಾ ರಾಜಕಾರಣದಿಂದ ಬಂದಿವೆ. ಇವತ್ತಿಗೂ ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಿಗೆ ಸಮಾಜವಾದಿ ಪ್ರಣಾಳಿಕೆಗಳಿಂದ, ಲೋಹಿಯಾ ಬರಹಗಳಿಂದ ಪ್ರೇರಣೆ ದೊರೆಯುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿ ಸರ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸುವ ರಾಜಕಾರಣಿಗಳು, ಮೇಧಾ ಪಾಟ್ಕರ್, ಯೋಗೇಂದ್ರ ಯಾದವ್ ಥರದ ಕ್ರಿಯಾಶಾಲಿಗಳು ಲೋಹಿಯಾ ವಿಚಾರಗಳಿಂದಲೂ ತಾತ್ವಿಕ ಚೌಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ.

ದೇಶದ ಚಿಂತಕ–ಚಿಂತಕಿಯರು ಲೋಹಿಯಾರ ಸರ್ವಸ್ವೀಕಾರ ಜಾತ್ಯತೀತತೆಯನ್ನು, ಸಾಮಾಜಿಕ–ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ–ರಾಜಕೀಯ ಚಿಂತನೆಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಜಾತಿವಿನಾಶ, ಜಾತಿ ಸಬಲೀಕರಣ, ಗ್ರಾಮಕೇಂದ್ರಿತ–ರೈತಕೇಂದ್ರಿತ ನೋಟ, ಮಾನವಸಂಬಂಧಗಳು, ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣಿನ ಸಂಬಂಧಗಳು ಹಾಗೂ ನಮ್ಮ ನಿತ್ಯದ ವರ್ತನೆಗಳು... ಇವೆಲ್ಲವುಗಳಿಗೂ ಲೋಹಿಯಾರ ಮಾತು–ಬರಹಗಳ ಒಳನೋಟ, ತೀಕ್ಷ್ಣತೆ, ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆಗಳು ದಾರಿದೀಪದಂತಿವೆ.

ಹೀಗೆ ಹಲಬಗೆಯ ಪ್ರೇರಣೆಗಳಿಗಾಗಿ ಜನ ಲೋಹಿಯಾರನ್ನು ಕೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಲೇ ಇರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ...

* * *

ಲೋಹಿಯಾ ಆಸ್ಪತ್ರೆ ಸೇರುವ ಎರಡು ದಿನಗಳ ಕೆಳಗೆ, 1967ರ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಕಿಶನ್ ಪಟ್ನಾಯಕ್, ಲೋಹಿಯಾ, ರಾಜೆಂದರ್ ಪುರಿ ಕಾಫಿ ಕುಡಿಯಲು ಹೊರಟರು. ಬರುವಾಗ ಕಿಶನ್ ಪಟ್ನಾಯಕರನ್ನು ಮನೆಗೆ ಬಿಟ್ಟು, ಪುರಿ ಲೋಹಿಯಾರ ಮನೆತನಕ ಬಂದರು. ಕಾರಲ್ಲೇ ಕೂತ ಲೋಹಿಯಾ ಅರ್ಧ ಗಂಟೆ ನೆಹರು, ಪಟೇಲ್ ಬಗೆಗೆ ಆತ್ಮಪರೀಕ್ಷೆಯ ಧಾಟಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತಾಡುತ್ತಾ, 'ನಾನು ನೆಹರೂರ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ತೀರಾ ಘಾಸಿಗೊಳಿಸಿದೆ ಅನ್ನಿಸುತ್ತಿದೆ' ಎಂದರು.